

ПРИНЦИПИ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ У СИСТЕМІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

В статті розглядаються сутність і основні принципи розвиваючого навчання як головного фактора інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики.

Ключевые слова: інструментально-виконавської підготовки, навчальна діяльність, розвиваюче навчання.

Однією із головних особливостей сучасної освіти є створення умов для повноцінного розвитку та самореалізації особистості. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у підготовці майбутніх учителів музики якісно нового рівня – не тільки спеціалістів з окремої дисципліни, а всебічно освічених, з глибоким професійним та творчим потенціалом. У недалекому минулому фахівцем вважалася людина, яка володіла специфічним набором знань, умінь і навичок у певній галузі. Нині – це спеціаліст, здатний розвивати свої знання і вміння, оновлювати їх.

Вища освіта, яка відповідає вимогам сьогодення, має бути інноваційною. Термін „інновація” в широкому суспільному розумінні – це форма керованого розвитку, а інноваційною є та освіта, яка здатна навчити людину шукати, відкривати, створювати нові знання та вміти застосовувати їх у нових ситуаціях. Тому, необхідно, щоб навчальний процес в інструментальному класі не зводився до надання студентам лише певних знань та навичок суто виконавського спрямування, а мав розвивальний характер, орієнтований на розвиток їхніх пізнавальних інтересів, художньої свідомості, професійного мислення та професійних пошуків, творчого потенціалу, самовираження.

Метою і завданнями даної статті є розгляд основних принципів розвивального навчання в системі інструментальної підготовки майбутніх учителів музики.

Система інструментальної підготовки майбутнього вчителя музики у вузі базується здебільшого на домінуванні репродуктивних методів навчання, на формуванні суто виконавських умінь, що не відповідає в цілому сучасним тенденціям та вимогам загальнопедагогічної освіти, професійного становлення студентів.

Розвивальне навчання – це таке навчання, яке активізує та забезпечує оптимальні умови для розвитку й самовиявлення сутнісних якостей студента, необхідних для його майбутньої професійної діяльності: вміння самостійно художньо осмислити музичний твір, знаходити відповідні рішення проблемних завдань та ситуацій у створенні власної інтерпретації, творчо застосовувати набуті знання в нових умовах, розвивати внутрішні потреби до подальшого пізнання та самостійності дій.

Теорія розвивального навчання була розроблена Л.Виготським, Л.Занковим, Д.Узнадзе, В.Давидовим, Д.Ельконіним. Л.Виготський обґрунтував доцільність навчання, орієнтованого на розвиток особистості як його головну мету. В основі системи розвивального навчання лежить розвиток учня як суб'єкта особистої діяльності. Таке розуміння суб'єктної позиції тих, хто навчається, дозволяє зробити висновок, що знання, вміння і навички - не самоціль, а лише важливий засіб їхнього розвитку. Д.Ельконін вважає, що „позиція учня – не просто позиція школяра, який відвідує школу та старанно виконує все, що обумовлює вчитель, а позиція людини, котра самовдосконалюється”. Тож, основні педагогічні зусилля мають зосереджуватись на її особистісному розвитку.

Дані ідеї та напрямки теорії розвивального навчання висвітлено також Є.Кабановою-Меллер, Д.Богоявленським, П.Гальперінім, Н.Талізіною, З.Калмиковою, С.Смірноюю, І.Якиманською та ін. Так, на думку І.Якиманської, навчальний процес є діяльністю, в якій діють внутрішні, особистісні механізми розвитку, формуючи суб'єктний досвід особи. Це положення є досить суттєвим і значущим як теорії розвивального навчання, так і для професійного становлення майбутніх вчителів музики в процесі навчання.

В галузі музичної освіти проблеми розвивального навчання розглядалися в роботах Г.Ципіна, який наполягав на необхідності відходу від пасивних, репродуктивних методів, на широкому використанні можливостей розвивального навчання. Аналогічні ідеї є в працях А.Каузової, І.Немікіної, Е.Федорович та інших педагогів-музикантів.

В основі розвивального навчання лежить формування відповідної навчальної діяльності студента, головний характер якої визначає його суб'єктна активність. Вона виявляється в пізнавальній активності, формуванні власного досвіду розв'язання навчальних завдань, засвоєння змісту предмету, розвитку професійно значущих якостей. Тобто, важливим є не тільки набуття знань, виконавських умінь, а й вироблення здатності до їх критичного осмислення, творчого застосування як на уроці, так і в нових, нестандартних ситуаціях. Традиційна трансляція знань від викладача має

поступитись процесам самовдосконалення, самореалізації. Тільки тоді навчання буде результативним, дієвим, орієнтованим на реалізацію професійних якостей майбутнього вчителя музики. "Необхідно створювати такі умови в навчальному процесі, котрі б забезпечували можливість: 1) ставити того, що навчається в позицію активного суб'єкта учіння; 2) розвивати його здібності до самоуправління (саморегуляції, самоорганізації, самоконтролю) особистої діяльності; 3) організовувати навчальний процес як вирішення навчально-пізнавальних проблем на основі творчої рольової взаємодії, діалогового спілкування учасників педагогічного процесу" [5, 78]. Цьому підпорядковується зміна позиції викладача, створення творчої атмосфери, використання методів, які стимулюють розвивальний ефект навчання.

Організація розвиваючого навчання в інструментальному класі має ґрунтуватись на таких принципах:

1) Навчання на підвищеному рівні труднощів (за Л.Занковим), які мають випереджальний характер, перевищують середню норму і викликають активну пізнавально-пошукову діяльність, необхідність розвитку та вдосконалення виконавських умінь.

2) Розширення обсягу навчального матеріалу за рахунок збільшення кількості творів (різних стилів та жанрів) для збагачення музичного тезаурусу та професійного досвіду студентів. Цьому також сприяють такі форми роботи, як ескізне ознайомлення з творами, читання з нотного аркуша, підготовка музичних творів до виконання у просвітницьких заходах, концертних виступах тощо. Вони мають інтенсивний, розвивальний ефект, стимулюють розвиток пізнавальних інтересів, творчого мислення, фантазії, збагачують навички та значно розширюють аспекти виконавства. І тому повинні зайняти більш вагоме і належне місце у навчальному процесі в класі фортепіано.

3) Усвідомлення студентом процесу навчання. Цей принцип вимагає від нього зміни напрямку індивідуальної роботи – від бездумних тренувань, копіювань викладача до вдумливої роботи над інтерпретацією музичного твору як у внутрішньому плані (інтонаційному, стильовому, уяві, фантазуванні, інтуїції), так і у безпосередньому виконанні.

4) Створення проблемно-пошукових ситуацій. В рамках пошукового підходу модель навчальної діяльності заснована на проблемній орієнтації, навчання носить характер творчого пошуку. Пошуковий підхід в інструментальному класі визначає такі моделі навчання, які ініціюються самими студентами. У цих умовах орієнтиром діяльності і викладача, і студента виступає знаходження нових способів дій, аспектів виконавської інтерпретації. В процесі занять, де спрацьовує даний метод, студенти працюють не стільки на репродуктивному рівні, скільки самостійно знаходять необхідні варіанти виконання певних завдань, роблять висновки, порівняння. Ефективність навчання значно підвищується. Студент виступає в ролі дослідника. Поступово, як свідчить практика, у нього виробляються узагальнені прийоми роботи, що значно сприяє розвивальному ефекту.

5) Активне стимулювання студентів до самооцінюючої діяльності, розвитку рефлексивних вмінь, які виявляються: в умінні оцінювати свою музично-виконавську діяльність і відношення до неї, умінні аналізувати свої можливості. На основі цього відбувається нагромадження внутрішнього досвіду та його особистого змісту.

6) Створення педагогічних ситуацій взаємодії на основі співпраці, рівноправного діалогу педагога і студента, спрямованих на становлення студента як суб'єкта навчальної музично-виконавської діяльності. Педагог постає організатором цієї діяльності, контролює та корегує її, надає, за словами К.Роджерса, „розвивальну допомогу”.

7) Створення „ситуацій успіху”, завдяки яким на кожному із рівнів розвивального навчання необхідно надавати можливість відчутти радість досягнення успіху, усвідомлення своїх можливостей, віри у власні сили. „Ситуації успіху” можуть бути і штучно створеними, адже викладачеві на деякий час потрібно зробити акцент на позитивних якостях розвитку студентів.

8) Принцип активності і самостійності ґрунтується на послідовній зміні прямого впливу педагога на опосередкований. При цьому педагог заохочує та спонукає студента до самостійного пошуку ефективних методів, прийомів та засобів художньої інтерпретації, самопізнання, критичного оцінювання результатів своєї виконавської діяльності, а також створює умови для самореалізації, самостійних проявів його особистого досвіду.

Отже, принципи розвивального навчання стають основою організації музично-виконавської роботи в інструментальному класі, за якою формується суб'єктний досвід студента, його самостійність, самореалізація, професійне становлення.

Література

1. *Давидов В.В.* О понятии развивающего обучения // Педагогика. – 1995. – №1.
2. *Нейгауз Г.Г.* Об искусстве фортепианной игры. – М., 1982.